

державі відбувається органічне «об'єднання самостійності індивідуального й загальної субстанціональності»; б) права і обов'язки індивідів по відношенню до держави знаходяться у взаємозв'язку. Якщо б індивід був цілком підкорений державі, тобто мав лише обов'язки, він перестав би бути вільним і перетворився би на знаряддя; в) оскільки відношення держави до людини – об'єктивний дух, то й сама людина наділяється об'єктивністю, істиною й моральністю лише тому, що вона член держави. г) в державі особистість знаходить найвище здійснення своєї свободи тому, що держава не є щось зовнішнє для індивідів, а органічна їх сукупність; д) держава не повинна протистояти індивідам, впадати в «глибокий деспотизм». Грунт і мета держави – суб'єктивність та її свобода; ж) особистість – одна із причин, що породжує моральне життя як основу держави.

5. Міркування Гегеля щодо проблеми співвідношення держави і людини уникають двох крайнощів: індивідуалізму і тоталітаризму. Розвиток цих міркувань є перспективним для окреслення засад гомоінтентного суспільства, в державі якого найважливішим є моральний зміст.

Степан Іваник

Школа Суспільних наук Інституту Філософії і Соціології Польської Академії Наук, м. Варшава, Польща

ФРАНЦ БРЕНТАНО І ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ

Тема виступу нав'язує до назви статті Казімежа Твардовського „Франц Brentano і історія філософії” (1895)¹, в якій засновник Львівсько-Варшавської філософської школи виклав своє бачення основ методології написання історії філософії. В даній статті Твардовський виділив наступні три методи написання історії філософії:

(1) біографічний метод, який полягає у представленні історії філософії як історії особистостей, котрі творили філософські ідеї;

(2) критично-звітний метод, який полягає у представленні історії філософії за допомогою зіставлення окремих філософських ідей і систем;

(3) конструктивний метод, який полягає у віднайденні в історії філософії законів, на основі яких відбувається її розвиток. Конструктивний метод у свою чергу ділиться на два види:

а) апіорний конструктивний метод, який упорядковує історію філософії відповідно до наперед прийнятого принципу;

¹ K. Twardowski. *Franziszek Brentano a historia filozofii*, „Przełom”, nr 11 z 3.08.1895, с. 335-346.

b) апостеріорний конструктивний метод, який виводить закони розвитку філософії на основі самих історичних фактів.

„Очевидно, – пише Твардовський, – що конструктивний метод є найвищим щаблем написання історії філософії і тільки він веде нас до розуміння історичного розвитку, який має свій вираз у філософських науках”. З двох видів конструктивного методу Твардовський надає перевагу апостеріорному як дійсно науковому, оскільки він позбавлений суттєвого недоліку апріорного методу, а саме – тенденції до „підтягування” фактів з метою їх узгодження з наперед прийнятими принципами розвитку філософії.

Апостеріорний конструктивний метод є наймолодшим і водночас найважчим з усіх: вдалих прикладів його застосування є небагато. Взірцем вдалого застосування цього методу Твардовський вважає роботу „Чотири фази філософії і її актуальний стан” (1895) свого вчителя – віденського філософа Франца Brentano¹. Сенс роботи Brentano полягав у відкритті загального закону розвитку філософії, яке опиралося на хронологічне зіставлення філософських ідей і теорій, які з’являлися в історії філософії. Цей закон, згідно з Brentano, полягає у циклічному повторенні незмінних чотирьох фаз (дві фази розквіту і наступні дві – занепаду) на протязі історичного розвитку філософії. На основі цього історіософського закону Brentano провів оригінальну періодизацію історії філософії (на чотири періоди) і визначив її актуальний стан як початок першої фази нового (п’ятого за чергою) періоду.

Підсумовуючи думку Твардовського: справжня, тобто написана на основі апостеріорного конструктивного методу, історія філософії – це „філософія історії філософії”, завданням якої є визначення загального закону, відповідно до якого відбувається історичний розвиток філософії, і який є основою для періодизації цього розвитку.

Вдалою і оригінальною спробою застосування апріорного конструктивного методу до написання історії української філософії можна вважати роботу „Початки філософії в руській літературі XI-XVI ст.” (1901)² одного з українських учнів Твардовського, видатного мистецтвознавця Іларіона Свенціцького. Цю роботу Свенціцький, навчаючись у Львівському університеті, готував під керівництвом Твардовського як свою докторську дисертацію. З цією метою навчальний рік в 1899-1900 роках Свенціцький провів на річній науковій стипендії у Санкт-Петербурзі, де збирав матеріали до своєї роботи в Публічній Імператорській Бібліотеці. Зі збереженої з того

¹ F. Brentano. *Die vier Phasen der Philosophie und ihr augenblicklicher Stand*, Stuttgart, 1895.

² И. Свенцицкий. *Начала философии в русской литературе XI-XVI вв.*, Львов 1901.

періоду кореспонденції Свенціцького зі своїм науковим керівником, виникає, що робота Свенціцького писалася відповідно до безпосередніх методологічних настанов засновника Львівсько-Варшавської Школи. Форма і зміст роботи виразно вказують на те, що сенс вказівок Твардовського полягав саме у застосуванні до реконструкції історії філософії на Русі апостеріорного конструктивного методу Brentano. Головною метою „Початків філософії...” Свенціцького є віднайдення на основі опрацьованого джерельного матеріалу закону, органічного зв'язку і послідовності розвитку руської філософії, і проведення, відповідно до цього закону, відповідної періодизації останньої. Згідно зі Свенціцьким таким законом є циклічна взаємна зміна двох базових фаз:

Фаза (1): розквіт філософії в південно-західній Русі (пізніше – Україні) і занепад філософії в північно-східній Русі (пізніше – Росії);

Фаза (2): розквіт філософії в північно-східній Русі (пізніше – Росії) і занепад філософії в південно-західній Русі (пізніше – Україні);

Здійснена Свенціцьким з огляду на даний закон періодизація розвитку філософії Русі виглядає наступним чином:

Період (1) XI-XIV ст. – фаза (1);

Період (2) XV-XVI ст. – фаза (2);

Період (3) XVII-XVIII ст. – фаза (1);

Період (4) кін. XVIII ст.- поч. XX ст. – фаза (2).

Тетяна Дроздова

Черкаський державний технологічний університет
м. Черкаси

СВІДОМІСТЬ ТА ПІЗНАННЯ У КОНЦЕПЦІЇ НЕЙТРАЛЬНОГО МОНІЗМУ В. ДЖЕЙМСА

У 1904 році Вільям Джеймс опублікував статтю «Чи існує свідомість?», в якій розбудову доктрини «чистого досвіду» почав з критики неокантіанського розуміння свідомості, маючи на меті створити таку метафізику, в якій світ стане когнітивно доступним. Певно, він сам би здивувався, якби побачив, як буквально деякі сучасні дослідники сприйняли його тезу про те, що настав час звільнитися від свідомості [1, р. 175]. У чому ж причина непорозуміння?

Джеймс починає з допущення, що у світі існує тільки один первинний матеріал, що обіймає усе, – «чистий досвід». Процес пізнання у такому разі – це особливий тип відношення, у якому перебувають різні частини чистого